

УДК 316.2

Л. О. СКІДІН

ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ ЯК РІЗНОВИД ПЕРФОРМАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Статтю присвячено соціологічному аналізу проблеми театралізації політичних конфліктів, теоретичному осмисленню та прикладному дослідженню сутності й прояву такого різновиду колективної міжгрупової взаємодії, як політична соціальна вистава у формі мітингу чи масового зібрання.

Ключові слова: *політичні конфлікти, театралізація політичних конфліктів, колективна соціальна взаємодія, виставоподібна взаємодія, суб'єкти, механізми міжгрупової взаємодії, виставоподібні форми ігрової взаємодії.*

Сучасна політична ситуація в Україні та розвиток суспільства дедалі частіше розгортаються за сценаріями владних структур, які використовують народ для вирішення певних стратегічних чи тактичних політичних завдань. Будь-яка подія, що має суспільний резонанс, тією чи іншою мірою детермінована інтересами провладних угруповань, що намагаються впливати на масову свідомість через ігрові, театралізовані форми групової взаємодії. Практика виведення людей “на майдан” стає поширеним явищем у протестних формах політичної діяльності. Тим більше, що такі події дедалі частіше нагадують саме політичні вистави, розраховані на зміни в масовій свідомості електорату.

Виходячи з актуальності цієї форми, ми розглядаємо суспільний феномен політичної вистави як перформансу синхронізованої й залаштунково керованої конфліктної взаємодії, коли “влада” і “народ” (представлені делегованими ними або добровільно, за власною ініціативою, висунутими представниками) не лише зустрічаються віч-на-віч, а й перебувають у прямій і безпосередній комунікації. Емпіричною основою політичної вистави як соціального факту є мітинг, збори, похід або якась інша “маніфестація” (акт символічного виявлення політичної волі). Передання імпліцитного політичного сценарію (який дає змогу приховано розігравати політичну виставу, яка за своїм змістом не збігається з проголошеними учасниками політичної вистави гаслами-вимогами) здійснюється через опосередковані образи, які тільки натякають, але прямо не говорять про політичні наміри модератора політичної вистави, тобто наявна метафоризація.

Водночас здійснений аналіз показує, що загалом формування й розбудова подібної методології проходять звичайний для неї шлях: спочатку вона виростає на основі здорового глузду та повсякденного практичного досвіду (методологія вульгарно-економічного активізму в нашому випадку),

через абстрактно-теоретичне конструювання загального профілю досліджуваного предмета до дбайливої мікроекономічної деталізації особливих властивостей і характерних ознак аналізованого явища. Завершальним етапом становлення подібної методології ми розглядаємо соціодраматургічний метод, хоча при цьому чітко усвідомлюємо загальну багатовекторність соціологічної методології, її зумовленість комплексним характером досліджуваного предмета.

Найяскравішими зарубіжними дослідниками, які аналізували соціальну взаємодію в різних аспектах її прояву, можна вважати Дж. Міда, Г. Блюмера, Р. Парка. Про широку палітру гри як нової форми підготовки управлінців говорив радянський дослідник Г. Щедровицький. Проблеми режисури соціальних ігор вивчають російські науковці Е. Шариков, С. Кроїн. В. Шинкаренко розглядає гру як сутність структури соціокультурного простору, функції. Різні аспекти гри як соціальної взаємодії висвітлювали у своїх працях представники вітчизняної соціологічної науки: І. Гавриленко, Є. Головаха, А. Лобанова, С. Макеєв, О. Орлова, Ю. Романенко, А. Ручка, В. Судаков.

У сучасній зарубіжній, особливо північноамериканській, соціології проаналізовані соціальні вистави поділяють переважно на співучасливі й зовні організовані (буквально медіаконструйовані), підкреслюючи при цьому особливу роль, яку відіграють у таких подіях засоби масової комунікації. У подібній класифікації основну увагу приділемо головному чиннику або збуджувальному чи провокативному фактору, який викликав цю подію, надає їй зовнішньої форми чи визначає механізм перебігу. Передбачається, що парципативні (співучасливі) соціальні вистави виникають більш-менш стихійно, на основі заздалегідь сформованих колективних потреб, почуттів чи настроїв, шляхом стихійного колективного збудження, взаємного зараження й наслідування, лише на деякій достатньо розгорнутій чи розвинутій стадії, набуваючи організованої форми, формуючи керівні структурні та висуваючи елітний авангард і впливове лідерське ядро. За такого підходу особливу увагу звертають на аналіз об'єктивних і суб'єктивних передумов і на ті дієві визначальні й супроводжувальні фактори, які впливають на формування та перебіг цієї події. Незалежно від намірів дослідника, акцент за такого підходу роблять на початковій стадії процесу та на його (процесу) внутрішніх передумовах, факторах і конкретних діях. Крім усього іншого, такий підхід може дещо чи навіть зовсім затіняти ту особливу соціотеатральну форму, в якій і відбувається ця подія як особлива форма соціальної взаємодії.

Визначимо поняттєво-категоріальні особливості рефлексії паралельних соціальних вистав, зокрема такого їх різновиду, як політичні мітинги і зібрання.

Політичні вистави є радше тим моментом історичного досвіду людства, до якого Україна не лише додала свою частку, але й запропонувала дещо

своєрідне. Проте ширший контекст доводить, що політичні вистави такі ж старі, як і сама політична історія людства, щонайменше, його демократична історія. Хоч і за недемократичних режимів (тиранії, диктатури, монархії чи якоїсь іншої деспотії) політичні вистави теж наявні, але там їх розігрують скоріше окремі актори чи їх невеликі групи при обачному чи наляканому мовчанні аудиторії (підданих, народу). У певному розумінні політичні вистави є також найбільш розвинутими й розгорнутими формами соціальних вистав узагалі й містять у собі всі сутнісні характеристики останніх.

Владні суб'єкти щиро вірять у власні обіцянки й у принципі зовсім не проти того, аби вони здійснились у момент їх проголошення, але на практиці не здійснюють цих обіцянок (імаджінують), структурують власний імідж, намагаючись спрямувати приведення поточного сприйняття у відповідність до політичних стереотипів (управляють враженнями) і сегментують комунікаційний простір, управляючи порядком денним політичної комунікації, що використовується учасниками політичної вистави задля впливу на публіку.

Поруч з модераторами (ляльководами) у політичній виставі беруть участь активісти (частина аудиторії, яка бере досить активну участь у розігруванні вистави як колективний співучасник, актор) та обсервери (частина аудиторії, яка перебуває ніби поза виставою, тобто включає в себе тільки глядачів, які безпосередньої участі у процесі не беруть, а перебувають “поза грою” та включені в неї переважно ментально-психологічно). Умовою легітимності політичної вистави є мобілізація декларативної більшості – віртуальної публіки, що становить нерепрезентативну вибірку населення країни, на яку орієнтовані політичні актори з авантюрними намірами. Декларативна більшість сприяє приховуванню профанованості політичного перформансу й управлінню враженнями в напрямі формування позитивного політичного іміджу відповідних акторів. Українським політичним виставам на рівні змісту притаманна ознака, яка передбачає перехід на особистості в просторі публічних комунікацій із використанням компроматів, звинувачень особистого характеру, використанням правоохоронних органів для зведення рахунків з політичними опонентами, – тобто в них має місце експозиція залаштування.

Аби досконаліше й точніше здійснити аналіз вказаного явища, ще раз уточнимо визначення соціальної вистави як такої в руслі символічно-інтераакціоністського дискурсу.

Під соціальною виставою ми будемо розуміти форму колективної (міжсуб'єктної) взаємодії, в якій соціальні актори (індивідуальні чи групові, формально чи неформально організовані, добровільно чи насильницьки згуртовані, законні чи нелегальні, мікро- чи макроструктуровані тощо) презентують себе (свої наміри, потреби, інтереси, мрії, утопії, ідеологію, колективні проекти тощо) непрямо, опосередковано, найчастіше у вигляді деякої метафори, що уречевлюється у формі (вигляді) умовних пропозицій, на основі граматичної конструкції “ніби”.

Суб'єктами виставоподібної взаємодії є групи, більш-менш організовані й формалізовані людські колективи. Передусім, звертають на себе увагу дві опозиційні цього даного процесу: ініціативна й допоміжна. Зрозуміло, що це – опозиційні групи з протилежними інтересами, потребами, намірами, соціальним становищем, структурами ідентичності, формами самоорганізації, регламентивними правилами, внутрішнім розпорядком, координацією та контролем.

Метою вистави є міжсуб'єктна (як міжіндивідуальна, так і міжгрупова) презентація конфлікту.

Варто також наголосити на ще одній особливості саме політичних вистав. У найбільш загальному вигляді й подібно до театральних постановок соціальна вистава є деякою розгорнутою й утіленою в колективній взаємодії метафорою, в основі якої – схожість, подібність, тому він структурно підпорядковується принципу “ніби”. Конкретно це означає, що ця колективна соціальна дія не розкриває свого змісту (колективний задум) прямо, безпосередньо. Тут завжди наявна іншомовність, символічність, образність оформлення задуму та змісту. Це може виявлятися як очевидно злий, підступний чи навіть злочинний намір (кримінальні вистави, шахрайство, крутість, спекулятивний обман тощо). Нарешті, політична соціальна вистава може (як і їй подібні) бути цілком щирою за задумом, започатковуватись з благородною метою, розгортатись у найбільш культурно сприйнятливих і досконалих формах, проте бути негативною й навіть руйнівною за своїми наслідками.

Останній випадок або варіант є найбільш поширеним у політичній взаємодії, насамперед у демократичній взаємодії. На цей бік демократії як поняття і як соціального явища взагалі чомусь не звертають не те що належної, а взагалі будь-якої уваги.

У будь-якій концепції демократії [1; 2, с. 59–78], як правило, йдеться про соціальну базу демократії, розподіл влад, позитивні соціальні передумови, історичний демократичний досвід різних країн тощо, але значно менше приділяється або зовсім не приділяється уваги суб'єктам демократичного процесу й зовсім не приділяється розгляду демократії як деякої соціальної вистави. Між тим, у цьому соціальному явищі є те, що характеризує будь-яку іншу соціальну виставу: колективні суб'єкти, визначене місце (сцена), прийнятий ритуал, правила та форми взаємодії, програма або мета, демонстративна презентація незадоволених (у “позитивних” соціальних виставах – задоволених) потреб, натовпи (аудиторія), посередники, коментатори й інтерпретатори, залаштуння, коректори (як також розігрувачі, провокатори, пацифікатори тощо), власне вистави (демонстративні, націлені на сприйняття “інших”, індивідуальні чи колективні дії).

Ще одна особливість соціальної вистави взагалі, зокрема політичної, полягає в тому, що її учасники не усвідомлюють і не інформують інших про те, що вони грають. При цьому ми також хочемо звернути особливу

увагу на те, що сама аудиторія соціальних вистав внутрішньо суперечлива, роздвоєна. Якась частина аудиторії при цьому бере досить активну участь у розігруванні вистави як колективний співучасник, актор. Інша частина, яку можна умовно позначити як “аудиторію аудиторії” (обсервери), перебуває ніби поза виставою, тобто включає в себе тільки глядачів, які безпосередньої участі в процесі не беруть, а перебувають “поза грою” і включені в неї переважно ментально-психологічно. Це – опосередковані співучасники, ар’єргард активної аудиторії, “уболівальники вболівальників”.

З деяким спрощенням і певним застереженням політичну виставу, емпіричною основою якої є мітинг, збори, похід або якась інша “маніфестація”, можна розглядати як перформанс синхронізованої (завдяки ЗМІ – у просторі й часі спостереження) конфліктної взаємодії, коли “влада” і “народ” (представлені делегованими ними або добровільно, за власною ініціативою, висунутими представниками) не лише зустрічаються віч-на-віч, але і перебувають у прямій і безпосередній комунікації. Будь-які політичні проекти та прив’язані до них програми, декларації, обіцянки тощо завжди або майже завжди повністю чи частково є суб’єктивно чесними, тобто владний суб’єкт щиро вірить у власні обіцянки і в принципі зовсім не проти того, аби вони здійснились (політична імаджинація).

До того ж усі ці культурно-ментальні продукти, а особливо – рішення, формуються і приймаються в умовах значної невизначеності, тобто владний суб’єкт взаємодії сам наперед не знає міри реалістичності та практичної здійсненності власних програм. Він скоріше коливається в нечітко визначених межах, у діапазоні від “не проти-до-точно буде”. При цьому владний політичний суб’єкт не стільки зацікавлений у реалізації його позитивних проектів для інших і в далекому майбутньому (назвемо це умовно-символічно як “народне щастя”), скільки в актуальній реалізації власного й найближчого проекту (“влади для себе”). Це бажання як механізм мотивації та принцип діяльності настільки потужні, що здатні суттєво посилити як суб’єктивний самообман, так і маніпулятивну хитрість, уміння прихилити на свій бік інших, нав’язати їм свої потреби – як їхні потреби і власні переконання – як їхні переконання. Нарешті, особливо за демократії, демагогічний талант, красномовність є ознаками та критерієм політичної кваліфікації, майстерності й обдарованості. Через історичні тенденції та сучасну ситуацію ці якості повинні бути й фактично є особливо поширеними серед українських політиків [3, с. 16–29]. Варто також урахувати і ту дещо специфічну обставину, що хитрість, утаємниченість і містифікація є невід’ємними та традиційними ознаками як політики, так і політиків, які без наявності в себе подібних якостей узагалі не можуть розраховувати на успіх.

У соціологічній літературі існує думка, відповідно до якої клас як суб’єкт цивілізованого процесу чи протистояння або якогось іншого близького до способу “презентації себе” (у цьому випадку свого колективного інтересу) проходить такі фази своєї еволюції: ідентичність (усвідомлює се-

бе як особлива соціальна група та діючий соціальний суб'єкт); опозиція (усвідомлює свого супротивника – винуватця якихось своїх дефіцитів); боротьба [4, с. 89]. Зрозуміло, що в будь-якій соціальній виставі (мітингу, ході-процесії, демонстрації тощо) діє не весь клас, а тільки якась його особлива фракція, яка лише в кращому разі презентує весь клас. До того ж у політичній взаємодії, зокрема її виставоподібній формі, може діяти не класова група: етнос, конфесія, професійна, територіальна, вікова тощо. Проте в цьому випадку вона представляє клас, а результат такої взаємодії розглядається як перемога чи поразка всієї групи. Це, між іншим, цікавий соціальний феномен, який потребує більш детального аналізу й навіть стає показово-театралізованою формою, заміщаючи реальну міжгрупову взаємодію їх персоніфікованими представниками.

У суто формальному відношенні соціогрупова структура політичних видовищ близька чи повністю ідентична до інших соціальних вистав. Опозиційними групами таких видовищ є влада й народ, які в принципі можуть бути представлені будь-якими реальними групами, хоча найбільш імовірними репрезентантами можуть бути клас, етнос і конфесія з причин їх особливої могутності, тобто здатності впливати на організацію й спосіб функціонування соціального порядку, яка, у свою чергу, залежить від величини (розміру, чисельності) групи та рівня її реальної чи потенційно можливої консолідації [7; 6; 5].

Проте розглядати соціогрупову структуру політичних вистав лише через її класову структуру було б явним спрощенням. Репрезентантами влади і народу можуть бути також такі не класові групи, як етнос, конфесія, вік, поселенська община тощо.

Не останню, якщо не головну, роль відіграє здатність групи як суб'єкта цієї акції розігрувати взятую на себе роль і взагалі “грати у виставі”. Адже, нагадаємо ще раз, ідеться про соціальне видовище, тобто про таку дію, яка може й “зобов'язана” (без цього ця дія просто не зможе виявитись саме як соціальна вистава – видовище певного роду) сприйматись, оцінюватись (в ідеалі – співпереживатись) оточенням або безпосередньо через фізичний контакт, “зблизька”; або через повідомлення, передачу певного образу того, що відбувається, у більш широке соціальне оточення, телеглядачам, читачам і радіослухачам.

Тут наявний ще один момент. Якщо говорити на індивідуальному рівні, то наголосимо на цікавій інверсії діяльності та позиції. Чим більше людина розчиняється в публічному житті, тим більше вона втрачає свою індивідуальність і пов'язану з нею своєрідність та неповторність і тим більше стає функціональною й узагальненою, перетворюючись, урешті-решт, на деякий репрезентативний знак, у певний спосіб позиційовану колективну, а в ідеалі – історичну фігуру. Пасивний співучасник трансформується в активного ініціатора, публічного лідера, виразника не своїх, а чужих, хоч і близьких ментально й емоційно, інтересів. ЗМІ, а надто аудіо-

візуальні засоби комунікації, особливо посилюють і підігрують цей процес, перетворюючи безвинне ситуативне бажання звернути на себе увагу на перманентну потребу “презентувати себе іншим”. Розглянемо все це на прикладі формування й реалізації (перебігу) численних українських “майданів”, що стали невід’ємними рисами політичного життя в сучасному українському суспільстві.

Згідно з описаною раніше позицією, майдани є тим особливим моментом політичної взаємодії, коли вона стає не лише публічною (це – невід’ємна ознака політики), а й організованою у вигляді деякої соціальної вистави, де наявні всі раніше викладені структурно-функціональні компоненти: групи, що взаємодіють (актори), відповідно оформлена сцена, попередньо вироблений або запозичений з повсякденної суспільної практики сценарій, група підтримки, залаштування, перекладачі, коректори й інші технологічні та посередницькі структури. Очевидно, що вони (вистави-майдани) можуть бути щонайменше трьох видів: презентація, протест, комбінація першого та другого. Завданням презентації є донесення до локальної й одночасно-глобальної (у межах усієї комунікативної мережі цього суспільства) повідомлень, декларацій та інших месиджів, намірів, проектів чи програм деякого політичного суб’єкта (партії, профспілки, ініціативної групи, громадянські організації тощо). Звичайно, у більшості випадків ці політичні суб’єкти можуть повідомити про свої наміри й ініціативи безпосередньо через ЗМІ, що часто вони й роблять.

Проте в деяких випадках постає необхідність проявити свої ініціативи через певні колективні зібрання, публічні людські конгломерації. Це роблять з таких причин: посилити суспільний ефект своєї ініціативи, привернувши до неї максимально можливу увагу; попередньо виявити, перевірити та передбачити суспільний резонанс; переконатись у дієвості й життєздатності власної ініціативи; використати аудиторію (у нашому випадку – майдан) для верифікації дієвості своєї ініціативи, а також посилити через підтримку безпосередньої аудиторії її публічний ефект; виявити можливі недоліки, дефекти чи недопрацювання ініційованого проекту й усунення їх у майбутніх політичних акціях; презентувати себе (свої проекти, програми, декларації, персоналії й інші ресурси) перед найбільш прихильною до себе аудиторією з метою посилення свого впливу, взаємної ідентифікації, зміцнення підтримки переконання в ефективності власних дій і надійності організації тощо.

Проте найважливіше, можна сказати – надзавдання, полягає в переконанні самих і інших у масштабах та могутності свого впливу, тобто – створенні декларативної більшості. Для цього в цій ситуації діє досить цікавий механізм, суть якого полягає в сукупності фальсифікацій: розміру аудиторії, яка неправомірно ототожнюється з кількістю прибічників (поширена не зовсім обґрунтована думка, що розмір аудиторії підтримки (майдану) пропорційний (дорівнює) обсягу підтримки, що не обов’язково

стверджується); інтенсивності підтримки, яка досить часто ініціюється штучно з боку групи підтримки; суспільного резонансу на ініційовану подію. Останній (резонанс) може фальсифікуватись у двох відношеннях: стосовно масштабу (розміру) і пролонгованості дії. Сучасне суспільство настільки забруднене, зокрема, в плані частоти поданих у ЗМІ подій: вони забуваються або витісняються іншими подіями значно швидше, аніж на це сподіваються організатори.

Визначення дієвості (ефективності) соціального видовища взагалі має самостійне значення. Хоча сама ефективність у цьому випадку має різноманітні аспекти. Вона може виявлятися як ефектність, яка, у свою чергу, включає в себе театральність (якість сценарію, рольову гру учасників, злагожденість їх дій у просторі сцени й часу вистави), видовищність (яскравість, здатність вразити публіку, викликати необхідні емоції та переживання); адекватність задуму (міру донесення до публіки основного месиджу ініціаторів, виконавців, а особливо – ляльководів, безпосереднього й опосередкованого залаштуння); образ вистави в близького й більш віддаленого суспільного оточення; відповідність вистави моральним, правовим та інструктивним регламентивним нормам; міра розкриття задуму, драматургійність перебігу, сценічність і естетичність колективних реакцій аудиторії. Має значення і більш віддалений прагматичний результат – досягнення окреслених практичних цілей. Проте останній є інтегральний результат усіх складових актуального політичного процесу, тому його важко визначити через якість видовища. Хоч інтуїтивно відчувається, що перемога на виборах Президента України В. Януковича була отримана завдяки належному культурно-естетичному профілю кандидата в президенти і вже ані “майдан”, ані інші вистави не спрацьовували. Наслідок цього: важлива роль у соціальних виставах належить культурно-освітньому рівню його співучасників, особливо найбільш активної демонстративної частини, яка завжди з необхідністю включає в себе різноманітні стани населення.

З того факту, що подібна соціальна дія є виставою, деяким видовищем, сприйняття якого націлене, насамперед, на емоційно-психологічний аспект людської поведінки, впливає ще один важливий висновок: естетичний рівень драматизованих дій є передумовою успіху, що домінує. Останній, до речі, забезпечується також здатністю організаторів грамотно розподілити увагу аудиторії поміж сценою й залаштунками. Якщо організатори впевнені в якості презентації того, що відбувається на сцені, вони повинні якомога більше замаскувати, затінити, відмежувати від сприйняття все те, що відбувається поза та навколо сцени. За визначенням, сцена є парадною стороною вистави, її світлою частиною, власне тим, що суб'єкт презентації хоче й зобов'язаний подати, продемонструвати, показавши “товар обличчям”. Залаштуння ж є його вульгарним, заземленим, спрощеним до практичної необхідності аспектом, інколи – його спотвореною тінню. Залаштуння тому ним і є, бо латентне, за завісою, поза сценою, тобто поза видимим боком вистави.

Як і в художньому театрі, зайве знайомство глядача з тим, що відбувалось до, під час або після вистави, тобто того, що хоче продемонструвати його ініціатор, приховує в собі додаткову загрозу розчарування, вульгаризації, деметафоризації та розчаклування дійсності. Виставляти напоказ те, що відбувається поза сценою, можна тільки в тому випадку, коли воно за своїми впливами на аудиторію переважає вплив самої вистави. Але це означає тільки те, що задумана вистава провалилася, а власне виставою стає те, що заздалегідь не проектувалось нею бути.

Для ілюстрації наведемо один приклад з недавньої нашої історії (який уже не був повторений на виборах президента 2010 р.). За аналогією з “київським майданом” прихильники іншої політичної сили влаштували опозиційний йому майдан. Але частково з вини організаторів, частково – телевізійників було показано не сцену (власне дійство), а залаштування (підготовку до проведення протестної акції). При цьому камера фіксувала увагу телеглядачів на таких моментах підготовчої роботи, як забезпечення учасників протесту харчуванням, для чого симпатичні цієї політичної сили зносили пожертви у вигляді домашніх запасів. Ця мізансцена явно дисонансувала з високим призначенням політичної акції, приземлила її, звела до рівня одомашненої повсякденності – усе це нагадувало радше звичайну “складчину”, побутовий пікнік чи прийом гостей у залізничному будинку.

До речі, переходячи до деяких узагальнень, можна сказати, що на таку “хворобу” певною мірою хворіє вся українська політика, дозволяючи не лише журналістам, а всім, хто має бажання, зазирати, коли не треба, на політичну “кухню”, виставляючи назовні не тільки перед українською, але й світовою громадськістю свої скандали, інтриги, змови, міжособистісні взаємини тощо.

Організатори “майдану” діяли в цьому сенсі професійніше; вони затінили всю побутову частину цього соціального дійства. Ця обставина нашою є на розуміння ще одного важливого моменту організації масових соціальних вистав: вони не повинні бути надмірно безпосередніми, прямолінійними. Це означає, що учасники соціальних вистав, як вульгарно це не звучало, повинні скоріше грати, тобто скоріше удавати, аніж бути.

У цьому пункті ми абсолютно не згодні з позицією відомого американського соціального психолога фрейдомарксистського спрямування Е. Фромма, зокрема, з його твердженням про те, що сучасна людина занадто великого значення надає тому, аби здаватись, замість того, щоб бути [8, с. 75–115]. Можливо, якісь специфічні моменти приватного, а особливо інтимного, життя справді вимагають безпосередності та ширості взаємодії, але це не стосується публічної взаємодії великих людських колективів, а особливо – формалізованих структур. Тут взаємодія вибудовується на виставоподібних (читай ігрових) формах “презентації себе”, як і на таких самих засадах презентації “інших” як відповіді на деяку презентацію себе. Із цього випливає, що артистизм ігрового виставоподібного індивідуального

чи колективного представлення своїх бажань, надій, проектів тощо є одним з важливих ресурсів, особливо конкурентної чи конфліктної взаємодії. Між іншим, насильницькі дії в соціогрупових конфліктах чи то з боку влади, чи то з боку протестантів завжди означають, в аналізованому тут контексті, що суб'єкти соціальної взаємодії припинили "грати" й розпочали діяти, керуючись виключно своїми суб'єктивними ментальними та душевними станами. У ширшому контексті це означає, що соціальний світ побудований не стільки на онтологічних, скільки на символічних передумовах: він є скоріше штучне, аніж природньо-предметне середовище умовностей і домовленостей.

Зрештою, хотілось би підкреслити, що в політичних виставах ігрова соціогрупова взаємодія набуває своєї найбільш розвинутої форми. Вона стає однозначно демонстративною, тобто в ній презентація себе (чи то колективного протесту, чи то колективної підтримки) набуває очевидно сценічного виду. Про це свідчать такі обставини: дія завжди соціогрупова, колективна; відбувається на ґрунті деякої колективної самоідентифікації (хто ми?), опозиції чи консолідації (хто наш супротивник, опонент чи спільник і друг?) і виявляється у вигляді впорядкованої, більш-менш організованої сукупності колективних дій. Тут спонукальними чинниками є елементи колективної психології (почуття й настрої, що домінують), ідеології (обґрунтування права та необхідності саме таких дій) або утопії (словесної моделі колективного проекту майбутнього, інколи або й досить часто пов'язаної з реінтерпретацією сучасного та минулого).

Технологія таких колективних дій ґрунтується й будується на засадах театралізації та сценізації, де головним аспектом дії виступає не те, як вона є чи відбувається, а що вона значить, які смислові підвалини презентує. Тому вся структура події чи сукупності подій відбувається й виявляється аналогічно до того, як це має місце в художньому театрі (хоч і з не меншими підставами можна сказати і навпаки: у мистецькому театрі все відбувається аналогічно до того, як це має місце в дійсності).

Отже, аргументовано можна сказати, що між цими явищами наявна взаємна подібність, аналогія чи відображення.

Водночас слід зазначити, що доки дух та найкращі ідеї, які супроводжують та обертаються навколо протестних масових акцій, не знайдуть гідного місця в повсякденному бутті та в політичному житті суспільства, доти деструктивні прояви й наслідки цих акцій продовжуватимуть нести загрозу соціальній безпеці держави.

Висновки. Виділивши політичні мітинги як особливі театралізовані форми взаємодії, ми в жодному разі не хочемо сказати, що це виключно українські соціальні явища та що вони притаманні лише й виключно нашому суспільству. Вони аналогічні найбільш поширеним сучасним формам колективної взаємодії, характерної для інших промислових суспільств. Отже, як об'єкт чи предмет дослідження їх треба аналізувати на тих самих

ідейно-методологічних і науково-методичних засадах, на яких це відбувається в інших західноєвропейських, північноамериканських чи близьких до них суспільствах і типах соціології. Соціологічний досвід аналізу цих суспільств, здійснений зарубіжними соціологами, цілком можливий і підходить для аналізу нашого сучасного українського суспільства. Конкретно це означає, що ми можемо й повинні визначити власний предмет дослідження, методологію та технологію аналізу, не надто акцентуючи на власній специфіці чи своєрідності. Це й може стати напрямом подальших наукових пошуків у цій царині.

Наші протестні чи підтримувальні політичні мітинги відбуваються в більш якісному (мирному, організованому, представницькому, видовищному, культурно-естетичному тощо) вигляді, ніж подібні заходи в зарубіжних країнах. Це дає нам змогу щиро сподіватися, що Україна може й повинна зробити в процесі безпосередньої демократії свій вагомий позитивний внесок.

Список використаної літератури

1. Гадамер Г.-Х. Истина и метод: основы философской герменевтики / Г.-Х. Гадамер. – Москва : Прогресс, 1998. – 704 с.
2. Лобанова А. С. Феномен социальной мимикрии / А. С. Лобанова. – Киев : ХНАНУ, 2004. – 300 с.
3. Гавриленко І. М. Соціологія організацій / І. М. Гавриленко, В. І. Кузьменко, О. Л. Скідин. – Київ ; Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2007. – 302 с.
4. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою / Р. Дарендорф. – Київ : КМА, 2006. – 110 с.
5. Ленгли С. Театральний менеджмент і продюсерство. Американський досвід / С. Ленгли ; пер. з англ. і ред. І. Д. Безгіна. – Київ : Компас, 2000. – 610 с.
6. Марков Б. В. Культура повседневности / Б. В. Марков. – Санкт-Петербург : Питер, 2008. – 352 с.
7. Фуко М. Слова и вещи / М. Фуко. – Санкт-Петербург : Acad, 1994. – 408 с.
8. Fromm E. Espoir et revolution. Vers l'humanization de la technique / E. Fromm. – Paris : Stock, 1970. – 185 p.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2014.

Скидин Л. О. Театрализованные политические конфликты как разновидность перформативного социального взаимодействия

Статья посвящена социологическому анализу проблемы театрализации политических конфликтов, теоретическому осмыслению и прикладному исследованию сущности и проявлений такой разновидности коллективного межгруппового взаимодействия, как политический социальный спектакль в форме митинга или массового собрания.

Ключевые слова: *политические конфликты, театрализация политических конфликтов, коллективное социальное взаимодействие, спектаклеобразное взаимодействие, субъекты, механизмы межгруппового взаимодействия, спектаклеобразные формы игрового взаимодействия.*

Skidin L. Theatrical Political Conflicts as a Kind of Performative Social Interaction

Article is devoted to a sociological analysis of performance political conflicts problem, theoretical understanding and applied investigation of essence and display such

variety collective intergroup interaction as political social performance in the form of meeting or mass meeting.

Highlighted political meetings as special theatrical forms of interaction, we in no way wish to say that this is exclusively Ukrainian social phenomena and that they are only unique to our society. They are similar to the most common modern forms of collective interaction characteristic of other industrial societies. So as object or subject of study they must be analyzed on the same ideological and methodological and scientific-methodological principles on which it is used in Western European, North American or close to them societies and types of sociology. Sociological analysis of the experience of these societies made foreign sociologists, it is possible and appropriate for our analysis of Ukrainian society. Specifically, this means that we can and should determine the proper object of study methodology and technology analysis, not too focusing on their own specific character or identity. It also can be a direction further research in this area.

Our protest maintenance or political meetings take place in a better (peaceful, organized, personable, entertaining, cultural, aesthetic, etc.) form than similar events in foreign countries. This allows us sincerely hope that Ukraine can and should be done in the process of direct democracy a significant positive contribution.

Key words: *political conflicts; performance political conflicts; collective intergroup interaction; performance-type interaction; subjects; mechanisms intergroup interaction; performance-type forms of game interaction.*